

Új Nézőpont

TÖRTÉNELEM · NÉPRAJZ · TÁRSADALOMTUDOMÁNY · HONISMERET

A Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni
Honismereti Egyesület online folyóirata

XIII. évfolyam, 1. szám

Debrecen, 2026.

Szerzőink

Herka Dominik, PhD-hallgató (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola)
Nagy Imre, főlevéltáros (MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára, Debrecen)
Paál Zoltán, PhD-hallgató (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola)
Szőke Richárd Rajmond, PhD-hallgató (DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola)
Törő László Dávid, segédlevéltáros (MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára,
Hajdúböszörmény)

Főszerkesztő
Brigovác László

Szerkesztőség
*Bán Gergely Károly, Guhyás László Szabolcs, Koložsvári István, Kujbusné Mecsei Éva,
Papp Klára, Szabó-Zsoldos Gábor, Szekeres Gyula, Szendrei Ákos, Szikla Gergő, Szilágyi Ferenc,
Szilágyi Zsolt, Tózsza-Rigó Attila Győző, Török Péter, Tóth Áron, Vajda Mária, Veres Tünde*

Szerkesztőségi titkár
Szőke Richárd Rajmond

Technikai szerkesztő
Katona Péter

Angol fordítások
Szabó-Zsoldos Gábor

Kiadói és szerkesztői elérhetőségek
Felelős kiadó: *Szendrei Ákos*, elnök (Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni Honismereti
Egyesület)

Kiadói székhely, szerkesztőségi postacím: 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.

Honlap: www.ujnezopont.com

Szerkesztőségi e-mail cím: ujnezopont@gmail.com

©Hajdú-Bihar Megyei és Debreceni Honismereti Egyesület
©Szerzők

ISSN 2064-7042

DOI: 10.65006/hjzfpz19

Tartalom

Tanulmányok

Nagy Imre: Az Alföld diskurzusai a 19. század eleji útleírásokban	5
Herka Dominik: A fekvőbeteg-ellátás ötéves tervcéljainak teljesülése Magyarországon 1960 és 1970 között.....	26
Paál Zoltán: Eckhardt Sándor történetírói útja a Minerva folyóirattól Bessenyei Györgyig.....	48

Adattárak

Szőke Richárd Rajmond: Bihar vármegyei főispánok adattára 1920–1944.....	58
--	----

Hírek

Törő László Dávid: Beszámoló a Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltári Napokról...	70
--	----

Contents

Research Articles

Imre Nagy: Discourses around the Great Hungarian Plain in Early 19th-Century Travelogues	5
Dominik Herka: The Fulfilment of Five-Year Plan Objectives for Inpatient Care in Hungary, 1960–1970	26
Zoltán Paál: Sándor Eckhardt's Historical Journey: From the Minerva Journal to György Bessenyei.....	48

Databases

Richárd Rajmond Szőke: Database of the Lord Lieutenants of Bihar County, 1920–1944	58
--	----

News

László Dávid Törő: Report on the Hajdú-Bihar County Archives Days	70
---	----

Szőke Richárd Rajmond

Bihar vármegyei főispánok adattára 1920–1944*

Számos megválaszolatlan kérdés akad még napjainkban Bihar vármegye Trianon utáni történetével kapcsolatban, azonban a főispánok személyének beazonosítására már többen is vállalkoztak, ugyanis két publikáció is megjelent eddig a témában: egy kortárs nézőpontból megfogalmazott közigazgatástörténeti összefoglaló, valamint egy korszakokon átívelő adattár. Molnár Imre, a berettyóújfalui választókerület országgyűlési képviselője az 1938-ban megjelent, Nadányi Zoltán által szerkesztett Bihar-vármegye című vármegye-monográfia egyik fejezetében adott számot „Csonka-Bihar” főispánjairól kronológiai sorrendben, akikhez mindössze néhány általános megjegyzést fűzött.¹ A következő átfogó, ám csupán neveket és hivatalviselési időszakokat feltüntető publikáció Pásti Judit tollából származik, aki 1979-ben adta közre kutatásai eredményeit.² Ezen két írás, a Horthy-korszak főispáni kara alapvető adatainak feltárásához nem mutatkozott alkalmasnak, ugyanis Molnár a kormányzói éra lezárta előtt foglalkozott e kérdéssel, így a lista eleve nem lehetett teljes, Pásti meghatározásai pedig pontatlanok, több esetben tévesnek bizonyultak, és a hivatkozások hiánya is óvatosságra intheti az olvasót.

Az említett problémák indokolták a hosszú időre lezártnak tekintett kérdés újrafelvetését, jelesül a bihari főispáni pozíciót betöltő személyek identifikálását, illetve a korábban napvilágot látott adatok forráskritikai erőpróba elé állítását. Ekképpen a tisztség 1920-as visszaállításától Horthy Miklós kormányzó 1944-ben bekövetkezett lemondásáig 13 főről állapítható meg, hogy a kezdetben a Berettyóújfaluban, majd a második bécsi döntés után a Nagyváradon működő főispáni hivatal élén álltak. Jelen közleményben a neveken és a hivatalviselés kezdeti és záró dátumain túl közreadásra kerülnek olyan információk – születési dátum és hely, vallás, kinevezés előtti és utáni szerepvállalások –, melyek elemzései a későbbiekben árnyalhatják Bihar vármegye közigazgatástörténetét, illetve a térség főispáni karának értékelését.

A Horthy-korszak fennállása alatti főispáni tisztség a dualizmus időszakának gyakorlatából származtatható, amit jól szemléltet az is, hogy 1920 után nem szabályozták újra átfogóan a főispánok jogkörét, így azok egészen az 1950-ben bevezetett tanácsrendszerig az 1886. évi XXI. törvénycikk rendelkezésein alapultak.³ Az őszirózsás forradalom után a törvényhatóságok élére már nem főispánokat, hanem kormánybiztosokat (vagy másnéven kormánybiztos-főispánokat) neveztek ki, melynek jogi alapját a háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvénycikk szolgáltatta.⁴ Radikálisan más közigazgatási struktúra lépett érvénybe az 1919. március 21-én kikiáltott Tanácsköztársaság idején,⁵ amelynek keretében a közigazgatási szerveket feloszlatták, ezzel együtt a törvényhatóságok, a főispáni és a kormánybiztosi tisztségek egyaránt

* A tanulmány alapját képező előadás a XIV. Bihari Diéta konferencián hangzott el 2026. január 26-án, Berettyóújfaluban.

¹ Molnár 1938a.

² Pásti 1979.

³ Nagy 2007. 89.

⁴ Pál 2018. 1187., 1192–1193.

⁵ A Tanácsköztársaság közigazgatási átalakítását ismerteti egy dunántúli példán keresztül: Nagy 2023.

megszűntek,⁶ ám ezen változtatások kérészetűnek bizonyultak, és a kömmün bukása után visszaállították a törvényhatóságok hagyományos működését.⁷ Ezzel párhuzamosan azonban még nem került sor a pozíció teljes körű visszaállítására, a főispánokat helyettesítő kormánybiztosok továbbra is az államhatalom képviselőjeként jártak el, kivételes hatáskörüknek megfelelően közvetlenül rendelkezhetek a helyi közigazgatás felett.⁸

Bihar számára a helyreállítás hagyományos értelemben egyébként sem valósulhatott meg, hiszen bár az 1919–1920-as román megszállás 1920. március 25-én véget ért, az idegen csapatok csak részlegesen ürítették ki a régiót.⁹ A vármegye területét alkotó 17 járás közül mindössze három járás, nevezetesen a Berettyóújfalui, a Derecskei és a Sárréti járás maradt a trianoni államhatár magyar oldalán területi integritását sértetlenül megőrizve, azonban az új határvonal a Biharkeresztesi, a Cséffai, az Érmihályfalvi, a Nagyszalontai, a Szalárdi és a Székelyhídi járasok területén haladt át, kettéhasítva azokat.¹⁰ Ebből kifolyólag az egykoron hatalmas kiterjedésű vármegye „megcsonkítva”, székhelyétől, Nagyváradtól elszakítva létezhetett tovább, az ekképpen kialakult helyzet pedig megakasztotta a vármegyei apparátus kontinuitását, a korábbi működési struktúra működés-képtelenné vált, „csonka-Bihar” központi szervezet nélkül maradt. A kormány a kezdeti nehézségek után végül Berettyóújfalu nagyközséget jelölte ki megyeszékhelyül, ahol megkezdődhetett a törvényhatóság újjászervezése.¹¹ A folyamatnak további lendületet adott a berettyóújfalui választókerület addigi képviselőjének, Szilágyi Lajos 1920. április 30-i „*Bihar vármegye főispáni teendőinek ellátásával is megbízott törvényhatósági kormánybiztosává*” történő kinevezése.¹²

Vidéken a törvényhatóságok fokozatosan helyreálltak, a kormánybiztosok helyébe ismételen főispánok léptek, jogosítványaikat pedig a már említett 19. századi jogi alapok biztosították.¹³ Ez Biharban sem történt másként, Szilágyi Lajos bejelentve az 1920-as nemzetgyűlési választáson történő jelöltetését, kormánybiztos-főispáni posztjáról június 5-én lemondott, utódját pedig már a tradicionális keretek között nevezték ki „Csonka-Bihar” első főispánjává.¹⁴ Bár a pozíció többször gazdát cserélt az elkövetkező két évtized során, a rendszer stabilitását jól mutatja,¹⁵ hogy 1940-ig, Észak-Erdély visszacsatolásáig, ezzel Bihar részleges újraegyesítéséig,¹⁶ Berettyóújfaluban székelt a főispáni hivatal. Miután a visszacsatolt területeken, Nagyváradon és környékén életbe lépett a magyar polgári közigazgatás, visszatért a dualizmus korában kialakult gyakorlat, azaz Bihar vármegye és

⁶ Romsics 2004. 124.

⁷ Püski 2006. 184.

⁸ Püski 2006. 190.

⁹ Molnár 1938b. 16.; A román megszálló hadsereg tiszántúli jelenlétéhez ld. Perczel 2024. 45–76.

¹⁰ A Belényesi, a Béli, az Élesdi, a Központi, a Csékei (Magyarcsékei), a Margittai, a Tenkei és a Vaskói (Vaskohi) járás teljes egészében a Román Királyság fennhatósága alá került. Szilágyi 2014.

¹¹ Az erről szóló alispáni jelentést ld. MNL HBVL IV.402. 99. k. p. 1–7.; Az időszakot ismertetik: Molnár 1938b.; Bagdi 2021.

¹² MNL HBVL IV.406.b 57. d. 108/1920. Dr. Szilágyi Lajos kormánybiztosi kinevezése. 1920. ápr. 30.

¹³ Püski 2006. 190.

¹⁴ Molnár 1938a. 379–380.

¹⁵ 1923-ban törvény született egyes csonka vármegyék összevonásáról, ekképpen 7 darab úgynevezett „köz-igazgatásilag egyelőre egyesített” vármegye jött létre, azonban Bihar a kivételek közé sorolható, hiszen megtarthatta önállóságát. 1923. XXXV. tc. 10–11. §.

¹⁶ A vármegye nem nyerte vissza a Trianon előtti állapotát, a Belényesi, a Béli, a Csékei, a Tenkei és a Vaskói járasokból a Román Királyságban önálló megyét alakítottak ki Belényes központtal. Szilágyi 2014.

Nagyvárad külön, önálló törvényhatóságként funkcionált, élükön egy-egy főispánnal, akik immár az eredeti székhelyen rendezkedtek be.¹⁷

A törvény szövege szerint a vármegyék élén a főispán áll, akit a belügyminiszter előterjesztésére eredetileg a király, 1920 után a kormányzó nevez ki és ment fel.¹⁸ A vármegyei törvényhatóságokban a közgyűlés elnökeként tevékenykedett, rendkívüli közgyűlést hívhatott össze, az illetékes minisztereknek jelentéseket tehetett, kinevezte, ellenőrizhette és számon kérhette a vármegye személyzetét, anyag tisztviselő ellen vizsgálatot rendelhetett el, akit el is távolíthatott hivatalából.¹⁹ Noha a hatályos jogszabályok nem nevesítették, a főispáni tisztséghez a korszakban jelentős reprezentációs feladatkör is társult. A vizsgált időszakban közvetlenül a belügyminiszter alá rendelt tisztviselőknek, a mindenkori kormány bizalmasának és politikai irányvonalát követőjének számítottak. Az 1929. évi XXX. törvények által életbe léptetett közigazgatási reform nem változtatott érdemben a főispánok hatáskörén, csupán felügyeleti és ellenőrzési jogkörük bővült tovább, ezzel együtt továbbra is a kormányzat helyi támaszaként működtek.²⁰ Pozíciójuk egyszerre volt politikai és közigazgatási, Takács Tibor lényegre törő megfogalmazása szerint egyfajta „összekötő kapcsot képeztek a központi és helyi adminisztráció, valamint az országos politika és a helyi közélet között.”²¹ A hagyományok és az önkormányzatiság tiszteletben tartása okán a már kinevezett főispánt a törvényhatóság közgyűlésén ünnepélyes keretek között helyben is beiktatták, ahol esküt kellett tennie, ezt az aktust nevezték a korban installációnak.²² Politikai tevékenységük jellegzetes része volt, hogy a kormánypárt választási apparátusát segítve vigyék sikerre a helyi jelölt mandátumszerzési kísérletét, valamint a kormányzat a főispánok véleményét is számos kérdésben kikérte.²³

Kik válhattak főispánná a korszakban? Hivatalos keretek között a pozíció betöltéséhez nem szabtak speciális feltételeket, a legfőbb íratlan követelménynek számított, hogy a személy lojális legyen a mindenkori kormányzathoz, tehát ebből következik, hogy olyanok jöhettek számításba, akik korábban bizonyították rátermettségüket és megfelelő kapcsolati hálójával rendelkeztek. A szakirodalom számos példát ismer olyan esetekről, amikor politikai szolgálatért járó jutalomként vagy rokoni szálak által biztosítottak főispáni hivatalviselést egy-egy személy számára.²⁴ E helyen fontos megjegyezni, hogy nem tiltották a főispánok számára, hogy egy időben több törvényhatóság élén is betöltsék ezen pozíciót. A kabinet szívesen bízta erőskezü főispánjaira több vármegye irányítását, erre Biharban is számos példa található. A korszak politikai kultúrájában bevett és egyben elvárt gyakorlatnak számított, hogy a főispánok nemcsak kormányváltáskor, hanem új belügyminiszter hivatalba lépésekor is felajánlották lemondásukat,²⁵ ezzel jelezve lojalitásukat és alkalmazkodási készségüket az új politikai vezetés irányába. Bár a gesztusok többnyire formálisak maradtak, a vezetői szintű változások később gyakran mégis személyi

¹⁷ 7.800/1940. ME r. 1. §.

¹⁸ 1886. XXI. tc. 56. §.

¹⁹ 1886. XXI. tc. 45. §., 57. §.

²⁰ Püski 2006. 193.; Nagy 2007. 93.

²¹ Takács 2000a. 15.

²² Nagy 2007. 90.

²³ Takács 2000b. 1032–1033.

²⁴ Takács 2000b. 1048–1049.

²⁵ Széll József belügyminiszter „alkotmányos szokásnak” nevezte ezen gesztust 1937-ben. MNL OL K 148. 997. d. 1831/1937. Dr. Szilágyi Lajos Bihar vármegye főispánjának állásában való megerősítése. Budapest, 1937. okt. 18.

átrendeződéseket eredményeztek a főispáni karban.²⁶ Értelemszerűen az újonnan kinevezett miniszterelnök és/vagy belügyminiszter a saját, megbízható embereit szerette volna a törvényhatóságok élén látni, de természetesen felmerülhettek alkalmassági vagy politikai szempontok is a főispánok menesztésével kapcsolatban. A kabinet ugyanakkor nagy figyelmet szentelt a látszatnak, a főispánoknak önként, saját kérelmükre kellett lemondaniuk posztjukról.²⁷

A tisztség jellegéből adódóan elsődleges forrásbázisként a Belügyi Közlöny hasábjain megjelent, közigazgatási személyi változásokról szóló kormányzói rendelkezések szolgáltak. Ekképpen alakult ki az alább közölt névsor, melynek tagjaihoz általában két bejegyzés társult a hivatalos lapból: egy a kinevezésről, illetve egy a lemondásról. Utóbbi hiányára is akad precedens, amennyiben a főispán hivatalviselés közben hunyt el. Tekintettel, hogy az adatgyűjtés fókuszában nem kizárólag a főispáni attitűd állt, egyéni szintre is kiterjedhetett a feltáró folyamat, köszönhetően a vármegye-monográfiák, lexikonok, almanachok életpálya-leírásainak. Ezen forrástípusok terjedelmi korlátok okán csupán a legfontosabb életrajzi adatoknak engedhettek teret, a bihari szerepvállalást megelőző tevékenységről, illetve a távozást követő időszakról az országos és a helyi sajtó híradásai nyújtottak hasznos adalékokat. A vármegyei hierarchia előkelő helyét elfoglaló főispánok közül néhányan már a kutatók látóterébe kerültek, és tanulmányok, valamint monográfiák formájában dolgozták fel ezen politikai-közigazgatási elitsoport egy-egy tagjának életútját, amelyek szélesebb kontextusban is taglalták a listában szereplő bizonyos személyek munkálkodását, további információkat biztosítva jelen adattár elkészítéséhez.

²⁶ Takács Tibor szerint a kabinetváltások azért sem jártak együtt főispánváltoztatásokkal, mert az újonnan kinevezett miniszterelnök és belügyminiszterének tekintettel kellett lennie a hatalmi körök aktuális erőviszonyára. Takács 2000b. 1036., 1046.

²⁷ Takács 2000b. 1038.

Bihar vármegye főispánjai a Horthy-korszakban

1. **bikfalvi Kováts-Nagy Sándor**²⁸
 Születési hely, idő: Buzásbocsárd (Alsó-Fehér vármegye), 1883. március 27.
 Vallás: református
 Kinevezés időpontja: 1920. augusztus 24.
 Lemondás időpontja: 1922. március 2.
 Előélet: ügyvéd, földbirtokos, a Kisgazdapárt tagja
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –
 Utóélet: nemzetgyűlési képviselő (Cséffa)

2. **Balásházy Iván**²⁹
 Születési hely, idő: Hencida (Bihar vármegye), 1870. augusztus 2.
 Vallás: református
 Kinevezés időpontja: 1922. március 2.
 Lemondás időpontja: 1922. augusztus 5.
 Előélet: Bihar vármegye alispánja
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –
 Utóélet: nem ismert

3. **mezőtelegdi Miskolczi Lajos**³⁰
 Születési hely, idő: Álmosd (Bihar vármegye), 1874. augusztus 25.
 Vallás: református
 Kinevezés időpontja: 1922. október 23.
 Lemondás időpontja: 1923. február 2. (elhunyt)
 Előélet: Debrecen szabad királyi város (1921-től) és Hajdú vármegye főispánja (1922-től)
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: Debrecen szabad királyi város és Hajdú vármegye főispánja
 Utóélet: –

4. **törökszentmiklósi és zsadányi Almásy Sándor**³¹
 Születési hely, idő: Jászberény (Jászkun kerület), 1874. november 10.
 Vallás: római katolikus
 Kinevezés időpontja: 1923. február 23.
 Lemondásának időpontja: 1927. június 26.
 Előélet: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja (1922-től)
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja
 Utóélet: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja

²⁸ Lengyel–Vidor 1922. 110.; MPL 1929. 242.; Kerepeszki 2014. 13.; Főispánok kinevezése. Belügyi Közlöny 25. 36. 1920. szept. 5. 1267.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 27. 12. 1922. márc. 12. 631.

²⁹ Vermes 1930. 148.; MPL 1935. 12–13.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 27. 12. 1922. márc. 12. 631.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 27. 39. 1922. aug. 20. 1802.

³⁰ Miskolczi Lajos. Bihar Népe 3. 5. 1923. febr. 8. 1.; Vajda 2002. 190.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 26. 28. 1921. júl. 3. 1234.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 27. 12. 1922. márc. 12. 631.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 27. 51. 1922. nov. 12. 2263.

³¹ MPL 1929. 9.; MÉL 1967. 24.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 28. 11. 1923. márc. 11. 351.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 32. 30. 1927. júl. 10. 847.

5. báró Feilitzsch Bertold³²

Születési hely, idő: Törökkanizsa (Torontál vármegye), 1867. július 15.

Vallás: evangélikus

Kinevezés időpontja: 1927. június 26.

Lemondásának időpontja: 1930. február 18.

Előélet: Szabolcs vármegye főispánja (1897–1906), az Etelközi Szövetség intézője

Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: Békés vármegye főispánja (1929-től)

Utóélet: Békés vármegye főispánja

6. báró Vay László³³

Születési hely, idő: Tiszalök (Szabolcs vármegye), 1890. április 26.

Vallás: református

Kinevezés időpontja: 1930. február 18.

Lemondás időpontja: 1933. szeptember 4.

Előélet: felsőházi tag, a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara elnöke

Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: Debrecen szabad királyi város és

Hajdú vármegye főispánja (1932-től)

Utóélet: Debrecen szabad királyi város és Hajdú vármegye főispánja

7. piskárkosi Szilágyi Lajos³⁴

Születési hely, idő: Berettyóújfalu (Bihar vármegye), 1882. június 19.

Vallás: református

Kinevezés időpontja: 1933. szeptember 4.

Lemondás időpontja: 1937. november 2.

Előélet: országgyűlési képviselő (Berettyóújfalu)

Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –

Utóélet: felsőházi tag, országos tűzrendészeti felügyelő

8. nagybarcsai Barcsay Ákos³⁵

Születési hely, idő: Nagybarcsa (Hunyad vármegye), 1883. március 1.

Vallás: római katolikus

Kinevezés időpontja: 1937. november 2.

Lemondás időpontja: 1938. március 18.

Előélet: kaposvári főszolgabíró

Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –

Utóélet: Somogy vármegye főispánja

³² Inczedy–Reiszig–Némethy 1900. 499.; MPL 1929. 113.; Takács 2000b. 1091.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 32. 30. 1927. júl. 10. 847.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 35. 11. 1930. márc. 2. 206.

³³ MPL 1935. 161.; MÉL 1981. 828.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 35. 11. 1930. márc. 2. 206.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 38. 38. 1933. szept. 10. 561.

³⁴ Haeffler 1940. 506–507.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 38. 38. 1933. szept. 10. 561.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 42. 45. 1937. nov. 7. 625.

³⁵ Nagybarcsai Barcsay Ákos főispán életrajza. Bihar 11. 46. 1937. nov. 18. 3.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 42. 45. 1937. nov. 7. 625.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 43. 13. 1938. márc. 27. 236.

9. **vajai dr. Vajay Károly**³⁶
 Születési hely, idő: Szatmárnémeti (Szatmár vármegye), 1892. október 10.
 Vallás: református
 Kinevezés időpontja: 1938. március 18.
 Lemondás időpontja: 1939. május 3.
 Előélet: Szabolcs és Ung k. e. e. vármegyék főispánja
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –
 Utóélet: országgyűlési képviselő (Berettyóújfalu)

10. **Molnár Imre**³⁷
 Születési hely, idő: Hegyközszentimre (Bihar vármegye), 1884. szeptember 26.
 Vallás: református
 Kinevezés időpontja: 1939. május 3.
 Lemondás időpontja: 1940. november 16.
 Előélet: Bihar vármegyei főjegyző, országgyűlési képviselő (Berettyóújfalu)
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –
 Utóélet: Csongrád vármegye főispánja

11. **Cziffra Kálmán**³⁸
 Születési hely, idő: Nagyvárád (Bihar vármegye), 1874. április 10.
 Vallás: római katolikus
 Kinevezés időpontja: 1940. november 16.
 Lemondás időpontja: 1944. április 26.
 Előélet: Nagyvárád főispánja (1916–1918), Országos Magyar Párt tagja
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: –
 Utóélet: nem ismert

12. **vitéz Rajnay Károly**³⁹
 Születési hely, idő: Sós-kút (Pest vármegye), 1883. október 25.
 Vallás: római katolikus
 Kinevezés időpontja: 1944. április 26.
 Lemondás időpontja: 1944. szeptember 5.
 Előélet: Nagyvárád katonai parancsnoka
 Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: Nagyvárád törvényhatósági jogú város főispánja (1944. április 26-tól)
 Utóélet: Nagyvárád törvényhatósági jogú város főispánja, romániai népbíró-ság által börtönbüntetésre ítélték

³⁶ Vajay Károly Szabolcs és Ung megye főispánja. Budapesti Hírlap 57. 251. 1937. nov. 5. 3.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 43. 13. 1938. márc. 27. 236.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 44. 20. 1939. máj. 7.

³⁷ Vermes 1930. 174.; Haeffler 1940. 329–330.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 44. 20. 1939. máj. 7.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 45. 52. 1940. nov. 24. 1800.

³⁸ MPL 1929. 82.; Szendrei 2024. 121.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 45. 52. 1940. nov. 24. 1800.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 49. 19. 1944. máj. 7. 641.

³⁹ Keresztes 2011. 5., 122–127.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 49. 19. 1944. máj. 7. 641.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 49. 39. 1944. szept. 17. 1481.

13. Barcsay Károly⁴⁰

Születési hely, idő: Zsáka (Bihar vármegye), 1894. június 8.

Vallás: református

Kinevezés időpontja: 1944. szeptember 5.

Lemondás időpontja: 1944. október 27.

Előélet: ügyvéd, Bihar vármegye tisztí főügyésze

Párhuzamosan viselt törvényhatósági tisztség: Nagyvárad törvényhatósági jogú város főispánja (1944. október 7. és 27. között)

Utóélet: ügyvédi pálya folytatása

Források és irodalom

Kézírtos források

Levéltári források

MNL HBVL

Magyar Nemzeti Levéltár Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára

IV.402. Bihar Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai, 1871–1950

IV.406. Bihar Vármegye Alispánjának iratai, 1872–1950

b. Közigazgatási iratok, 1872–1950

MNL OL

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára

K. Belügyminisztériumi levéltár, 1857–1953

148. Elnöki iratok, 1867–1949

Nyomtatott források

Jogszabályok

1886. XXI. tc.

1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról

1923. XXXV. tc.

1923. évi XXXV. törvénycikk a közszolgálatban álló tisztviselők és egyéb alkalmazottak létszámának csökkentéséről és egyes kapcsolatos intézkedésekről

7.800/1940. ME r.

A m. kir. minisztérium 1940. évi 7.800. M. E. számú rendelete a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi terület közigazgatásáról

⁴⁰ Bagossyné 2018. 15–18.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 49. 39. 1944. szept. 17. 1481.; Személyi hírek. Belügyi Közlöny 49. 47. 1944. nov. 12. 1655.

Sajtótermékek

Belügyi Közlöny
Bihar
Bihar Népe
Budapesti Hírlap

Szakirodalom

Bagdi 2021.

Bagdi László: „A világ közepe” – Berettyóújfalu vármegyeszékhellyé alakulása 1920–1928. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XXVI. Szerk. Sándor Mária. Berettyóújfalu, 2021. 7–52.

Bagossyné 2018.

Bagossyné Körtvélyesi Mária: Dr. Barcsay László családjának története. In: A Bihari Múzeum Évkönyve XXIII. Szerk. Sándor Mária. Berettyóújfalu, 2018. 9–29.

Haeffler 1940.

Országgyűlési Almanach az 1939–1944. évi országgyűlésről. Szerk. Haeffler István. Budapest, 1940.

Inczédy–Reiszig–Némethy 1900.

Inczédy Lajos – ifj. Reiszig Ede – Némethy Károly: Szabolcs vármegye önkormányzata és közigazgatása. In: Szabolcs vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Budapest, 1900. 492–505.

Kerepeszki 2014.

Kerepeszki Róbert: Berettyóújfalu és Bihar vármegyei választások a két világháború között. Új Nézőpont 1. (2014) 1. 7–17.

Keresztes 2011.

Keresztes Csaba: A láthatatlan tábornok. Rajnay Károly címzetes vezérőrnagy élete. Sós-kút, 2011.

Lengyel–Vidor 1922.

Nemzetgyűlési almanach. Szerk. Lengyel László – Vidor Gyula. Budapest, 1922.

MÉL 1967.

Magyar Életrajzi Lexikon. A–K. Szerk. Kenyeres Ágnes. I. k. Budapest, 1967.

MÉL 1981.

Magyar Életrajzi Lexikon. A–Z. Szerk. Kenyeres Ágnes. III., kieg. k. Budapest, 1981.

MPL 1929.

Magyar Politikai Lexikon (Magyar politikusok) 1914–1929. Szerk. T. Boros László. Budapest, 1929.

MPL 1935.

Magyar Politikai Lexikon (Politikai Magyarország) 1929–1935. Szerk. Madarász Elemér. II. k. Budapest, 1935.

Molnár 1938a.

Molnár Imre: A közigazgatás fejlődése Bihar-vármegyében In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Budapest, 1938. 362–383. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Molnár 1938b.

Molnár Imre: Hogyan lett Biharországból Csonka-Bihar? In: Bihar vármegye. Szerk. Nadányi Zoltán. Budapest, 1938. 9–20. (Magyar városok és vármegyék monográfiája 25.)

Nagy 2007.

Nagy Imre Gábor: Baranya vármegye főispánjai (1688–1950). In: A Baranyai Megyei Levéltár Évkönyve 2006–2007. Szerk. Nagy Imre Gábor. Pécs, 2007. 79–160. (Baranyai Történelmi Közlemények 2.)

Nagy 2023.

Nagy Szabolcs: A Tanácsköztársaság helyi közigazgatásának bemutatása egyes Veszprém megyei példák segítségével. Jogtörténeti Szemle 21. (2023) 2. 40–45.

Pál 2018.

Pál Judit: Főispánok és prefektusok 1918–1919-ben. A közigazgatási átmenet kérdése Erdélyben. Századok 152. (2018) 6. 1179–1214.

Pásti 1979.

Pásti Judit: Bihar vármegye főispánjai. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve VI. Szerk. Gazdag István. Debrecen, 1979. 163–167.

Perczel 2024.

Perczel Olivér: Egy megszállás anatómiája – Román világ Magyarországon 1918–1920. Budapest, 2024.

Püski 2006.

Püski Levente: A Horthy-rendszer. Budapest, 2006.

Romsics 2004.

Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Budapest, 2004.

Szendrei 2024.

Szendrei Ákos: A berettyóújfalui országgyűlési választókerületben 1848 és 1918 között mandátumot szerzett képviselők összehasonlító vizsgálata. In: Berettyóújfalui és Berettyószentmárton 19. századi társadalomtörténeti kérdései. Szerk. Török Péter. Berettyóújfalui, 2024. 81–131. (Fejezetek Berettyóújfalui történetéből 3.)

Szilágyi 2014.

Szilágyi Ferenc: A romániai Bihar megye közigazgatás-történeti fejlődése Trianontól napjainkig. In: Szálkai Tamás – Szikla Gergő – Szilágyi Ferenc: Bihar és Hajdú megye közigazgatási beosztásának története 1552–2013. Debrecen, 2014.

<http://data.hbml.hu/kozigazgatas/tanulmanyok.htm> (utolsó megtekintés: 2026. márc. 3.)

Takács 2000a.

Takács Tibor: Változások a főispáni kar személyi állományában a két világháború között. In: Történeti Tanulmányok VIII. Szerk. Takács Péter. Debrecen, 2000. 15–32.

Takács 2000b.

Takács Tibor: A főispáni kar társadalmi összetételének alakulása a két világháború közötti Magyarországon. Századok 134. (2000) 5. 1029–1101.

Vajda 2002.

Vajda Mária: Álmosd. Budapest, 2002. (Száz magyar falu)

Vermes 1930.

Berettyóújfalu és a Berettyóújfalui járás. In: Bihar vármegye tíz évvel Trianon után. Szerk. Vermes Ernő. Berettyóújfalu, 1930. 140–229.

Szőke Richárd Rajmond

PhD-hallgató

Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

ORCID: 0009-0002-6443-6017

E-mail: szokericsard@gmail.com

DOI: 10.65006/7kcjc743

Bihar vármegyei főispánok adattára 1920–1944

Horthy Miklós kormányzósága idején a vármegyei és törvényhatósági városi közigazgatás szervezetei a dualizmus korában kialakított struktúrákat követték, élükön a főispánok álltak és ebben változást csupán a szovjet mintájú tanácsrendszer 1950-es bevezetése jelentett. Bihar vármegye esetében már történtek próbálkozások az 1920 és 1944 közötti időszakban hivatalit viselő főispánok beazonosítására, azonban az eddig megjelent munkák nem jutottak kielégítő, teljes körű eredményre. Jelen közlemény ezért a hivatalos, állami kiadású forrásokra támaszkodva nevezi meg azon személyeket, akik a megjelölt időintervallumon belül betöltötték ezt a pozíciót. Ezen túlmenően közlésre kerülnek kiegészítő, összehasonlításra is alkalmas életrajzi és hivaltörténeti adatok is: a főispánok születési ideje és helye, felekezeti hovatartozása, kinevezésük és lemondásuk időpontja, valamint korábbi és későbbi közigazgatási vagy politikai szerepvállalásaik.

Kulcsszavak: Bihar vármegye, főispánok, prozopográfiai adattár, Horthy-korszak

Database of the Lord Lieutenants of Bihar County, 1920–1944

During Miklós Horthy's regency, the administrative structures of the counties and municipally autonomous cities retained the structures established during the Dualist period, headed by lord lieutenants. This structure remained in place until the introduction of the Soviet-style council system in 1950. In the case of Bihar County, attempts have previously been made to identify the lord lieutenants who held office between 1920 and 1944. However, the studies published to date have not yielded satisfactory and comprehensive results. The present paper therefore draws on official, state-published sources to identify the individuals who held this position during this period. In addition, supplementary biographical and administrative data suitable for comparison are also provided: the lord lieutenants' dates and places of birth, religious affiliations, dates of appointment and resignation, as well as their previous and subsequent administrative or political roles.

Keywords: Bihar County, lord lieutenants, prosopographical database, Horthy era